

Česká republika

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl dne 29. Listopadu 2011 v senátu složeném z předsedkyně Dagmar Lastovecké a soudců Stanislava Balíka a Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **I. L.**, zastoupeného Mgr. Štěpánem Holubem, advokátem se sídlem Za Poříčskou bránou 21/365, 186 00 Praha 8, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 1. 2011 č.j. 37 C 76/2009-59, za účasti Městského soudu v Praze jako hlavního účastníka řízení a vedlejšího účastníka – INTERGRAMu, nezávislé společnosti výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů, zastoupené JUDr. Tomášem Dobřichovským, advokátem vykonávajícím advokacii jako společník Advokátní kanceláře Kříž a Bělina s.r.o., se sídlem Dlouhá 13, 110 00 Praha1, se souhlasem účastníků řízení bez ústního jednání,

t a k t o :

- I. Postupem porušujícím čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod bylo rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 28. 1. 2011 č.j. 37 C 76/2009-59 porušeno základní právo stěžovatele garantované čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Toto rozhodnutí se proto r u š í .**

O d ů v o d n ě n í :

I.

Rekapitulace návrhu

I. A) Ústavní stížnost stěžovatele

1. Ústavní stížností podanou k poštovní přepravě dne 2. 6. 2011 se stěžovatel domáhal zrušení výše uvedeného rozhodnutí, neboť měl za to, že jím byla porušena jeho základní

práva garantovaná čl. 36 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 a contrario zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)), byla podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

3. Porušení základního práva na zákonného soudce spatřoval stěžovatel v tom, že Městský soud v Praze nepoložil Soudnímu dvoru Evropské unie (dále jen „ESD“) předběžnou otázku dle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“), ačkoli byl k tomu povinen, neboť jeho rozhodnutí záviselo na výkladu práva Evropské unie (dále jen „právo EU“ či „unijní právo“) a současně ve věci s ohledem na ustanovení vnitrostátního procesního práva (ust. § 202 odst. 2 o.s.ř.) rozhodoval jako soud poslední instance. Ačkoliv stěžovatel městský soud k položení předběžné otázky vyzval, tento se vůbec s návrhem stěžovatele na položení předběžné otázky ani s jeho tvrzením o významu existence porušení práva EU v předmětné věci nijak nevypořádal, což podle stěžovatele zakládá porušení jeho základního práva na spravedlivý proces. Ačkoliv se jednalo o rozhodnutí o peněžitém plnění nepřevyšujícím 10.000,- Kč, dovozoval stěžovatel s odkazem na bod 15 nálezu sp. zn. I. ÚS 3143/08 přípustnost ústavní stížnosti z mimořádné závažnosti pochybení městského soudu, který se se stěžovatelovými tvrzeními vypořádal toliko jen suchým konstatováním části stěžovatelova tvrzení.

4. Stěžovatel je držitelem živnostenského oprávnění a provozuje Hospůdku nad Viktorkou. Žalobou podanou u městského soudu se INTERGRAM, nezávislá společnost výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově-obrazových záznamů (dále jen „vedlejší účastník“) domáhala na stěžovateli zaplacení částky 9.096,40,- Kč s příslušenstvím. Tato částka měla podle názoru vedlejšího účastníka představovat bezdůvodné obohacení na straně stěžovatele, které vzniklo v souvislosti s údajným neoprávněným užitím autorských děl, jejichž majitele vedlejší účastník zastupuje. Stěžovatel rozporoval oprávněnost nároku vedlejšího účastníka, neboť se podle jeho názoru opírá o ustanovení autorského zákona, která jsou v rozporu s právem EU. Dle ust. § 97 autorského zákona ve znění platném v rozhodné době pro předmětný spor může být kolektivním správcem pouze právnická osoba se sídlem v České republice. Tento požadavek nutí kolektivní správce usazené v jiných členských státech EU k usazení v ČR formou založení české právnické osoby, pokud by chtěli vykonávat kolektivní správu v ČR, a tím jim zcela znemožňuje, aby vykonávali činnost na základě svobody přeshraničního poskytování služeb dle čl. 56 a násl. SFEU, resp., aby výkon této činnosti prováděli v podobě tzv. sekundárního usazení, tj. založením organizačních složek a poboček v ČR dle čl. 49 odst. 1 věta druhá SFEU. Dle ust. § 98 odst. 6 autorského zákona Ministerstvo kultury udělí oprávnění k výkonu činnosti kolektivního správce, jestliže pro výkon téhož práva ve vztahu k témuž předmětu ochrany, a pokud jde o díla, pro výkon téhož práva k témuž druhu díla, nemá oprávnění již jiná osoba. Tímto požadavkem získává osoba, které bylo oprávnění k výkonu činnosti kolektivního správce uděleno jako první, monopolní postavení. Vzhledem k tomu, že na základě požadavku sídla na území ČR dle ust. § 97 autorského zákona vykonávají činnost kolektivních správců české subjekty, vylučuje požadavek monopolního postavení, aby v ČR působil kolektivní správce z jiného členského státu, což odporuje jak svobodě přeshraničního poskytování služeb dle čl. 56 a násl. SFEU, tak svobodě usazování dle

čl. 49 a násl. SFEU. Stěžovateli, který se jakožto příjemce služby může přímo dovolávat svobody volného pohybu služeb a svobody usazování (viz rozsudek ESD ve věci C-290/04 Scorpio, bod 32), je tak autorským zákonem zcela znemožněno volně přijímat služby ve smyslu čl. 49 a 56 SFEU poskytované kolektivnímu správci se sídlem v jiných členských státech EU. Česká právní úprava tak stěžovatele v rozporu s právem EU nutí platit poplatky osobě s monopolním postavením a brání tomu, aby si stěžovatel zvolil ekonomicky výhodnějšího kolektivního správce, např. z jiného členského státu. Česká právní úprava podle názoru stěžovatele rovněž odporuje čl. 14 odrážka 1 a čl. 16 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/123/ES ze dne 12. 12. 2006 o službách na vnitřním trhu (dále jen „směrnice o službách“), jejichž účelem je snadnější výkon svobody usazování a volného pohybu služeb a jež jsou s ohledem na jejich jasnost a nepodmíněnost přímo aplikovatelné v českém právním řádu. Argumentace, že výkon činnosti kolektivního správce není z hlediska českého právního řádu ekonomickou činností, jak stanoví ust. § 97 odst. 3 autorského zákona, a tudíž se na ni uvedené principy práva EU nevztahují, je z hlediska unijního práva irelevantní, jak vyplývá z rozsudku ESD ve věci 7/82 GVL. Stěžovatel též poukázal na to, že pro porušení práva EU příslušnými ustanoveními autorského zákona je proti České republice vedeno Evropskou komisí řízení pro porušení Smlouvy. Stěžovatel proto uzavřel, že městský soud nemohl s ohledem na výše uvedené dojít k závěru, že unijní právo nehraje v předmětné věci žádnou roli a zcela jej, a tedy i tvrzení stěžovatele jako takové, při své úvaze pominout.

5. Na základě výše uvedeného dospěl stěžovatel k závěru, že rozhodnutím městského soudu byla porušena stěžovatelova základní práva na spravedlivý proces a zákonného soudce. Městský soud totiž vyhověl žalobě vedlejšího účastníka, aniž by se jakýmkoliv způsobem vypořádal s tvrzeními stěžovatele, kterými tento s odkazem na právo EU rozporoval nárok vedlejšího účastníka. Je přitom nepřípustným porušením práva EU (*effet util*), pokud vnitrostátní soud přizná straně řízení nárok na základě ustanovení vnitrostátního práva, které je s právem EU v rozporu. Taková situace dokonce zakládá nárok účastníka řízení na náhradu škody (viz rozsudek ESD ve věci C-224/01 Köbler). Městský soud si musel být vědom, že pro rozhodnutí sporu byl nutný výklad práva EU ve smyslu čl. 267 odst. 2 SFEU. Nezhlednění této skutečnosti bylo zcela svévolným postupem městského soudu, který zabránil stěžovateli v uplatnění jeho práv. Tak bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces. Postup obecného soudu byl přitom svévolný také z dalšího důvodu: nepoložil totiž předběžnou otázku ESD v situaci, kdy tomu byl povinen. S ohledem na ust. § 202 o. s. ř. totiž městský soud rozhodoval jako soud poslední instance. Napadené rozhodnutí je tudíž dle čl. 267 odst. 3 SFEU rozhodnutím, které nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva. Městský soud tedy rozhodoval v situaci, kde byl s ohledem na tento článek SFEU k položení předběžné otázky přímo povinen. Nepoložením předběžné otázky zabránil tomu, aby tvrzení, a tudíž také práva stěžovatele, byla projednána soudem, který byl za daných okolností k jejich projednání oprávněn, totiž ESD. Zbavil tak stěžovatele práva na zákonného soudce a bez jakéhokoliv odůvodnění popřel pravomoc ESD. Rozhodnutí Městského soudu nepoložit ESD předběžnou otázku nebylo jakkoli odůvodněno, a proto tím bylo porušeno také stěžovatelovo základní právo na spravedlivý proces. Stěžovatel též subsidiárně (tj. pokud by Ústavní soud shledal, že je soudem ve smyslu čl. 267 SFEU) požádal Ústavní soud, aby za účelem objasnění pochybností o výkladu čl. 267 odst. 3 SFEU položil předběžnou otázku ESD, a to týkající se merita původního sporu, tj. výkladu sporného ustanovení autorského zákona. ESD by měly být předloženy následující otázky: (1), „*Je třeba čl. 267 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie*

vykládat v tom smyslu, že se povinnost předložit předběžnou otázku ESD národním soudem, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky, nevztahuje jen na nejvyšší soudy, pokud v konkrétním případě nelze na základě vnitrostátního ustanovení procesního práva podat proti rozhodnutí takového soudu odvolání ani dovolání?“(2) „Je třeba čl. 16 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/123/ES ze dne 12. 12. 2006 o službách na vnitřním trhu, resp. čl. 56 a násl. Smlouvy o fungování Evropské unie, vykládat v tom smyslu, že brání v aplikaci vnitrostátní právní úpravy, která jednak podmiňuje výkon činnosti kolektivního správce autorských práv požadavkem sídla na území dotčeného členského státu (v daném případě České republiky) a jednak vyhrazuje výkon této činnosti pouze jednomu (monopolnímu) kolektivnímu správci, a tím znemožňuje příjemci dané služby (konečnému uživateli díla) volný výběr kolektivního správce?“

I. B) Vyjádření vedlejšího účastníka

6. Městský soud v Praze se k výzvě Ústavního soudu k ústavní stížnosti nevyjádřil. Vedlejší účastník ve svém vyjádření uvedl, že by ji měl jako bagatelní věc odmítnout. V případě bagatelních věcí je s výjimkou zcela extrémních rozhodnutí soudu ústavní stížnost vyloučena. V řízení před městským soudem přitom nedošlo k žádnému závažnému procesnímu pochybení, ale naopak toto řízení proběhlo plně v souladu se zásadami spravedlivého procesu. Vedlejší účastník dále uvedl, že se jeho nárok opírá o ust. § 74, § 78 a § 82 autorského zákona, která jsou podle jeho názoru plně v souladu s právní úpravou Evropské unie, tj. zejména s čl. 8 Směrnice 92/100/EHS Rady ze dne 19. 11. 1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem, s čl. 3 Směrnice 2001/29/ES Evropského parlamentu a Rady z 22. 5. 2001 o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (viz též judikáty ESD C-293/98 Hoasa a C-306-05 Rafael Hoteles). Nárok vedlejšího účastníka je rovněž plně v souladu i s mezinárodní právní úpravou, tj. zejména s čl. 7 Mezinárodní úmluvy o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových snímků a rozhlasových organizací, uzavřené v Římě dne 26. 10. 1961, s čl. 14 Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví uzavřené v Marrakéši dne 15. 4. 1994 a také s čl. 15 Smlouvy Světové organizace duševního vlastnictví o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech uzavřené v Ženevě dne 20. 12. 1996. Podle názoru vedlejšího účastníka se nárok stěžovatele rozhodně neopírá o ust. § 97 autorského zákona. Navíc ust. § 97 odst. 2 autorského zákona již bylo zrušeno a od 19. 5. 2008 novelou autorského zákona č. 168/2008 Sb. byla část textu ve znění „se sídlem v České republice“ vypuštěna. Ustanovení, které je dle tvrzení stěžovatele v rozporu s právem EU, nebylo již účinné ani v době, kdy stěžovatel neoprávněně užíval autorská díla (tj. od 19. 5. 2008 do 31. 12. 2008). Vzhledem k tomu, že ust. § 97 odst. 2 nemá žádnou relevanci pro podstatu sporu a navíc již není účinné, považuje vedlejší účastník za irelevantní, řešit tuto otázku v souvislosti s ústavní stížností před Ústavním soudem. Zabývat se v tomto kontextu monopolním postavením kolektivních správců je dle názoru vedlejšího účastníka rovněž irelevantní, neboť tato otázka pro daný spor nebyla vůbec důležitá. Stejně tak irelevantní je i argumentace směrnicí o službách. Jde totiž o zcela účelové tvrzení stěžovatele, který se nikdy nesnažil využít služby jiného kolektivního správce, ani vůči stěžovateli toto jako důvod k neuhrazení autorské odměny nikdy neuváděl. K otázce monopolu a porušování směrnice o službách by bylo možné argumentovat tím, že zákonný monopol v ČR, jakožto povolovací podmínku (ust. 98 odst. 6 písm. c) autorského zákona), je možno v kontextu směrnice o službách odůvodnit tím, že kolektivní správa je projevem naléhavého obecného zájmu (čl. 4.8),

představuje podmínku povolovacího režimu (čl. 9 odst. 1 písm. b)) a kritérium podmínek pro udělení povolení (čl. 10 odst. 2 písm. b)). Argumenty pro opodstatnění důvodu naléhavého obecného zájmu by zde byly v zásadě obdobné těm, které jsou artikulovány při obhajobě dovolených zákonných monopolů v soutěžním právu. Ze všech těchto důvodů vedlejší účastník uzavřel, že v projednávané věci není nutný žádný výklad práva EU, neboť ustanovení práva EU, jichž se stěžovatel dovolává, nejsou pro daný případ podstatné; otázka směrnice o službách zde vůbec nevzniká. Vedlejší účastník považuje ústavní stížnost za účelový akt stěžovatele. Povinnost položit předběžnou otázku vznikne pouze v případě, že otázka uvedená v čl. 267 SFEU je k vyřešení sporu nezbytnou. Tomu však tak v projednávané věci není. Městský soud odůvodnil své rozhodnutí v souladu s ust. § 157 odst. 4 o.s.ř., a proto také jeho rozhodnutí není v rozporu se základními právy stěžovatele.

7. Podle ust. § 44 odst. 2 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud se souhlasem účastníků upustit od ústního jednání, nelze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Účastníci souhlas poskytl a od ústního jednání bylo upuštěno.

II. Řízení před městským soudem

8. Ústavní soud si k posouzení námitek a tvrzení stěžovatele rovněž vyžádal spis Městského soudu v Praze, sp. zn. 37 C 76/2009, z něhož zjistil následující skutečnosti.

9. Dne 25. 9. 2009 podal vedlejší účastník „*Žalobu na vydání bezdůvodného obohacení 9 096, 40 Kč s příslušenstvím. Návrh na vydání platebního rozkazu*“ proti stěžovateli (č.l. 1n.). Stěžovatel provozoval v období od 1. 1. 2008 do 31. 12. 2008 provozovnu, na které v uvedeném období docházelo prostřednictvím zvukového a zvukově-obrazového zařízení k zpřístupňování výkonů a záznamů výkonných umělců veřejnosti, tj. k veřejné produkci, a to bez potřebného licenčního oprávnění uděleného žalobcem. Po té, co mu vypršelo licenční oprávnění na konci roku 2007, stěžovatel již další smlouvu s vedlejším účastníkem neuzavřel, přestože to byl povinen učinit. Tím se bezdůvodně obohatil na úkor nositelů práv chráněných autorským zákonem, jejichž kolektivní správu vykonává vedlejší účastník. Na základě podání vedlejšího účastníka vydal Městský soud v Praze platební rozkaz (č.l. 9), proti němuž podal stěžovatel odpor (č.l. 11), v němž uvedl, že nemá žádná zvuková ani obrazová zařízení, a proto se ani nemůže neoprávněně obohacovat na úkor vedlejšího účastníka.

10. Dne 11. 6. 2010 se konalo ústní jednání, na něž se stěžovatel ani jeho právní zástupce nedostavil (č.l. 18). Po přerušení jednání byl vynesena rozsudek, na základě něhož měl stěžovatel žalovanému zaplatit předmětnou částku (č.l. 22nn.). Dne 20. 7. 2010 navrhl stěžovatel zrušení rozsudku pro zmeškání, neboť mu bylo znemožněno uplatnit jeho právo na obhajobu (č.l. 25). Usnesením městského soudu byl rozsudek pro zmeškání zrušen (č.l. 27).

11. Ve vyjádření k žalobě stěžovatel uvedl (č.l. 29nn.), že (1) je třeba aplikovat nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 69/06, dle kterého je protiústavní trestněprávní stíhání za porušení autorského zákona. V tomto nálezu Ústavní soud uznal, že nelze shledat někoho vinným či povinným za porušení autorského zákona, pokud sám autorský zákon nevyhovuje vyššímu právu, jako je ústavní právo či právo EU. Právo EU (2) zaručuje, zejména čl. 56 a násl. Smlouvy o fungování Evropské unie, příjemci služby svobodu

rozhodnout se mezi poskytovateli na vnitřním trhu EU (rozsudek ESD ve věci C-290/04 Scorpio, bod 32). V relevantním období stanovil autorský zákon v ust. § 98, že kolektivním správcem může být pouze právnická osoba se sídlem v České republice. Tento požadavek znemožňuje, aby si stěžovatel mohl zvolit jiného levnějšího kolektivního správce z jiného členského státu EU. Jak rovněž vyplývá z důvodové zprávy k zákonu č. 168/2008 Sb. (č.l. 34-42), kterým byl tento požadavek odstraněn, sama vláda ČR uznává, že požadavek sídla je neslučitelný s unijním právem. Vzhledem k tomu, že se lze na základní ekonomické svobody práva EU, jako je i svoboda příjemce služby, odvolávat přímo, nelze na stěžovatele aplikovat tento s právem EU neslučitelný předpis. Ačkoliv byl požadavek sídla odstraněn, je situace stěžovatele jakožto příjemce služby nezměněna, neboť autorský zákon (ust. § 98 odst. 6 písm. c)) nadále přiznává kolektivním správcům v jejich oblasti monopolní postavení. Tento požadavek je třeba rovněž považovat za odporující volnému poskytování (resp. přijímání) služeb, neboť si nemohu zvolit jiného (případně levnějšího) kolektivního správce. K podpoře svého tvrzení stěžovatel odkázal na přiloženou tiskovou zprávu Evropské komise, která právě kvůli požadavku monopolního postavení kolektivních správců v ČR zahájila řízení o porušení smlouvy proti ČR. Proto stěžovatel navrhl zamítnutí žaloby vedlejšího účastníka. V případě pochybnosti soudu, pokud jde o výklad práva EU, může soud položit předběžnou otázku ESD dle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie.

12. Soudní jednání ze dne 26. 1. 2011 bylo za účelem seznámení se s vyjádřením stěžovatele odročeno na 28. 1. 2011 (č.l. 50nn.), kdy byl také vyhlášen rozsudek (č.l. 59nn.). Žalobu vedlejšího účastníka shledal Městský soud v Praze jako důvodnou. Podle názoru městského soudu měl stěžovatel užít v době od 1. 1. 2008 do 31. 12. 2008 chráněná autorská díla při jejich provozování prostřednictvím zvukového a zvukově-obrazového zařízení v provozovně Hospůdka nad Viktorkou, aniž by s žalobcem uzavřel licenční smlouvu. Pokud stěžovatel ve svém vyjádření uvedl, že žádná zvuková ani obrazová záznamová zařízení nemá, tak tomuto tvrzení městský soud neuvěřil, neboť stěžovatel měl v roce 2007 řádně uzavřenou licenční smlouvu s žalobcem, při kontrole dne 7. 4. 2009 bylo zjištěno, že v provozovně je umístěno rádio, které hrálo, a televizor, který byl vypnutý. Proto městský soud rozhodl, že vzhledem k tomu, že stěžovatel neuzavřel s žalobcem licenční smlouvu a užíval tak autorská díla neoprávněně, je povinen vydat žalobci bezdůvodné obohacení ve výši 9.096,- Kč spolu s úrokem z prodlení a že je povinen nahradit žalobci náklady řízení ve výši 12.480,- Kč.

III.

Referenční hlediska pro posouzení návrhu

13. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Podobně jako v nálezu sp. zn. II. ÚS 1009/08 (N 6/52 SbNU 57) se Ústavnímu soudu jeví jako klíčová otázka, zda nebylo porušeno stěžovatelovo právo na zákonného soudce, které je garantováno čl. 38 odst. 1 Listiny. V tomto nálezu Ústavní soud připomenul, že v případě existence komunitárního (tj. dnes unijního) prvku je primárním účelem práva na zákonného soudce zajištění jednotné interpretaci právních norem komunitárního práva (dnes práva EU) tak, aby po celém prostoru Evropské unie bylo možno naplnit maximu rovnosti před zákonem skrze jednotnou interpretaci účelu právní normy obsažené v komunitárním právu (práva EU). Tím je také učiněno zadost požadavku předvídatelnosti práva, jenž vyplývá z principu právního státu (bod 17 nálezu sp. zn. II. ÚS 1009/08).

15. Tím, že Česká republika přistoupila k Evropské unii, vzniklo českým soudům oprávnění a za určitých okolností i povinnost, obracet se na ESD s předběžnými otázkami. Na základě třetí alieiny čl. 267 Smlouvy o fungování evropské Unie (dříve čl. 234 Smlouvy o založení Evropského společenství) je soud členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, povinen předběžnou otázku položit ESD (souhrn výjimek z povinnosti předložit předběžnou otázku pak ESD rozpracoval ve svém rozhodnutí C-283/81, Srl CILFIT and Lanificio di Tabardo SpA v. Ministry of Health, [1982] 3415). Soudy poslední instance musí odůvodnit odmítnutí položit předběžnou otázku a založit je na výjimkách uvedených v judikatuře ESD. To vyplývá ze samotného účelu řízení o předběžné otázce, jímž je především zajistit jednotnou aplikaci norem Unie vnitrostátními soudy členských států a [účelem třetího odstavce čl. 267 je] „zabránit vzniku většího množství vnitrostátní judikatury, která by byla v rozporu s komunitárním právem“ (107/76 Hoffmann-La Roche v. Centrafarm, [1977]). Tak je naplněna výše zmíněná maxima rovnosti před zákonem (bod 14).

16. Ústavní soud opakovaně judikuje, že není součástí systému obecného soudnictví, neboť kritériem přezkumu je ústavnost, tzn. zkoumání souladu s normativními a hodnotovými kategoriemi Ústavy. Jak na to Ústavní soud upozornil v bodě 19 nálezu sp. zn. II. ÚS 1009/08, ústavní stížnost pak představuje specifický procesní prostředek, jehož účelem je zabezpečit respekt, popř. poskytovat ochranu ústavním pořádkem zaručeným základním právům a svobodám. Nejde v jejím případě o žádný řádný nebo mimořádný prostředek vztahující se k předmětu řízení vymezenému před obecnými soudy. Odlišení funkcí obecných a správních soudů ze strany jedné a soudu Ústavního ze strany druhé je plně v kompetenci národních zákonodárců. Podle ustanovení smluv o ES a EU vztahujících se k rozdělení kompetencí, jakož dle judikatury ESD je zásadně věcí členských států vytvářet úpravu procesních pravidel (srov. rozsudek ESD z 13. 3. 2007, C-432/05, Unibet, body 39-42).

17. Referenčním rámcem přezkumu Ústavního soudu zůstávají i po 1. 5. 2004 normy ústavního pořádku ČR (sp. zn. Pl. ÚS 50/04, 154/2006 Sb., N 50/40 SbNU 443, apod. zn. Pl. ÚS 36/05, 57/2007 Sb.), neboť úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy ČR) v obou jejích aspektech, tj. jak ochrana objektivního ústavního práva, tak subjektivních, tj. základních práv. Právo EU není součástí ústavního pořádku, a i proto není Ústavní soud příslušný k tomu, aby toto právo vykládal. Přesto Ústavní soud nemůže zcela přehlížet dopad unijního práva na tvorbu, aplikaci a interpretaci vnitrostátního práva, a to v oblasti právní úpravy, jejíž vznik, působení a účel je bezprostředně navázán na unijní právo (sp. zn. Pl. ÚS 50/04, 154/2006 Sb., N50/40 SbNU 443). Jelikož právo EU náleží k mase práva podústavního, je zásadně věcí obecných soudů zkoumat uplatnění unijního práva a v určitých případech spadajících pod rozsah čl. 267 SFEU případně předložit ESD otázku výkladu nebo platnosti práva EU.

18. Přestože položení předběžné otázky je věcí práva EU, za určitých okolností její nepoložení v rozporu s tímto právem může přivodit i porušení ústavně garantovaného práva na zákonného soudce. Je totiž třeba mít na zřeteli fakt, že předpokladem oprávnění podat ústavní stížnost je vyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně stěžovatelova práva poskytuje (ust. § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). O porušení práva na zákonného soudce půjde v případě aplikace unijního práva tehdy, kdy český

soud (jehož rozhodnutí již nelze napadnout dalšími opravnými prostředky, které poskytuje podústavní právo) nepoloží předběžnou otázku ESD svévolně, tedy v rozporu s principem právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR). Jak Ústavní soud uvedl v bodě 22 nálezu sp. zn. II. ÚS 1009/08, za výkon svévole považuje i takové jednání soudu poslední instance aplikujícího normy komunitárního práva (tj. dnes práva EU), který si zcela opomene položit otázku, zda by neměl vznést předběžnou otázku k ESD, přičemž její opomenutí řádně neodůvodní včetně posouzení výjimek, které vypracoval ve své judikatuře ESD. Jinými slovy jde o případ, kdy soud nebere vůbec v potaz pro něj závaznou existenci kogentní úpravy obsažené v čl. 267 SFEU. Pokud obecný soud opomenul, ač byl na to upozorněn účastníky řízení, vyložit kogentní normu obsaženou v čl. 267 SFEU, odpírá jim právo na zákonného soudce garantované čl. 38 odst. 1 Listiny. Ústavní soud se dále odvolal na vymezení svévole (vedoucí k porušení práva na zákonného soudce) v judikatuře německého Spolkového ústavního soudu: *„Jde o svévoli, jestliže: (1) Došlo k zásadnímu porušení povinnosti předložit předběžnou otázku. O zásadním porušení se dá mluvit v okamžiku, kdy rozhodující soud posledního stupně měl sám pochybnosti ohledně správného výkladu komunitárního práva, přesto se však neobrátil na ESD, (2) Rozhodující soud se úmyslně odchýlil od ustáleného výkladu dané otázky ESD, ale přesto nezahájil řízení o předběžné otázce a (3) Neexistovala (nebo zatím neexistuje) ustálená judikatura ESD k dané otázce nebo tato judikatura nepokrývá celou problematiku. Neexistenci ustálené judikatury Spolkový ústavní soud dovozuje ze skutečnosti, že danou otázku lze vyložit odlišně, nežli tak učinil soud aplikující komunitární právo v daném případě“* (Bobek, M.: *Porušení povinnosti zahájit řízení o předběžné otázce podle článku 234 (3) SES*. Praha, C.H. Beck, 2004, s. 49). K předběžné otázce se nedávno (20. 9. 2011) vyslovil ve svém rozsudku i Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci Ullens de Schooten a Rezabek proti Belgii (stížnosti č. 3839/07 a 383353/07, jež uvedl, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (Úmluva nezná právo na zákonného soudce jako speciální a samostatný aspekt práva na spravedlivý proces) uložil závazek národním soudům odůvodnit jakékoliv rozhodnutí odmítající položit předběžnou otázku. ESLP tak musí být vždy ujištěn, že jakékoliv odmítnutí, které přezkoumává, bylo doprovázeno takovým zdůvodněním.

IV.

Hodnocení věci Ústavním soudem

19. Klíčovou se proto Ústavnímu soudu jevila otázka, zda Městský soud v Praze nepostupoval svévolně, když neaplikoval kogentní normu obsaženou v čl. 267 SFEU a nepoložil předběžnou otázku ESD. V projednávané věci nebyl proti rozhodnutí městského soudu přípustný žádný opravný prostředek (ust. § 202 odst. 2 o.s.ř.), z čehož vyplývá, že městský soud, pokud během řízení vznikla otázka práva EU spadající pod rozsah čl. 267 SFEU, byl povinen předběžnou otázku ESD položit. V daném případě je irelevantní, že městský soud není institucionálně soudem stojícím na vrcholu soustavy obecných soudů, ale určující je toliko skutečnost, že proti rozhodnutí městského soudu není přípustný opravný prostředek. To ostatně vyplývá již ze slavného (obiter dicta) rozhodnutí ESD ve věci 6/64 Costa v. ENEL [1964] ECR 585, podle něhož povinnost iniciovat řízení o předběžné otázce má každý vnitrostátní soudce, proti jehož rozhodnutí není v dané věci přípustný opravný prostředek. Není tudíž rozhodné, zda je soudce formálně členem nejnížší nebo nejvyšší soudní instance. Povinnost předložit případ ESD je dána již tím, že proti jeho rozhodnutí není v projednávané věci přípustný opravný prostředek podle vnitrostátního práva. Úsudek o tom, zda je nějaký opravný

prostředek k dispozici, si musí o tom učinit soudce sám (blíže viz Bobek, M.: *Porušení povinnosti zahájit řízení o předběžné otázce podle článku 234 (3) SES*. Praha, C.H. Beck, 2004, s. 17n.).

20. Ústavní soud se dále musel vypořádat s tím, zda rozhodnutí městského soudu záviselo na výkladu práva EU, jak namítal v ústavní stížnosti stěžovatel (bod 3). Stěžovatel namítal především nerespektování ustanovení čl. 56 a násl. SFEU, týkajících se volného pohybu služeb, přičemž městský soud se s námitkou stěžovatele nijak nevypořádal, byť byla stěžovatelova tvrzení poměrně podrobně odůvodněna (bod 11). Městský soud si vůbec nesjednával jasno o judikatuře ESD, tj. orgánu, jemuž náleží konečný a sjednocující výklad práva EU (blíže viz Bobek, M.: *Porušení povinnosti zahájit řízení o předběžné otázce podle článku 234 (3) SES*, Praha, C. H. Beck, 2004, s. 60). V rozhodnutí městského soudu chybí jakákoli zmínka o jakémkoli rozhodnutí ESD, které by se dané otázky týkalo; již z tohoto důvodu lze rozhodnutí městského soudu stěžítě považovat za náležitě odůvodněné. Svévole přitom vykazuje takové rozhodnutí obecného soudu, které na skutečnost, že k danému problému neexistuje ustálená judikatura ESD či daná judikatura nepokrývá celou problematiku, nijak nereaguje, včetně posouzení výjimek, které ve své judikatuře vypracoval ESD (bod 18). Předmět sporu byl ovšem výrazně spojen s otázkou náležité interpretace práva EU, kterou je oprávněn podat jen ESD, což městský soud zcela pominul.

IV. A) Volný pohyb služeb

21. Rozhodnutí městského soudu neobsahuje absolutně žádnou zmínku o výjimkách vypracovaných ESD k povinnosti soudu poslední instance vznést předběžnou otázku, má-li aplikovat normy unijního práva, přičemž tato povinnost je mu stanovena kogentní normou čl. 267 SFEU. V rozhodnutí absentuje jakýkoli odkaz na kritéria stanovená v rozhodnutí ESD 283/81, Srl CILFIT and Lanificio di Tabardo SpA v. Ministry of Health, [1982] 3415, ve kterém ESD stanovil konkrétní výjimky, které zbavují národní soudy poslední instance povinnosti položit předběžnou otázku k výkladu právních norem práva EU, které mají být v konkrétním případě aplikovány. Jelikož městský soud na námitky stěžovatele nijak nereagoval, lze dovodit, že výklad příslušných ust. SFEU považoval za zjevný a jasný; stěžovatelovu námitku, že na základě příslušných ustanovení autorského zákona, dochází k porušení svobody volného pohybu služeb a svobody usazování (bod 4), proto považoval městský soud za irelevantní. Městský soud si ovšem měl sjednávat jasno, zda se čl. 56 a násl. SFEU (bývalý čl. 49 a násl. Smlouvy o ES) na případ stěžovatele vztahuje. Předpokladem aplikace těchto článků SFEU je přitom a) mezistátní (unijní) rozměr (dle čl. 56 SFEU jsou zakázána „...omezení volného pohybu služeb uvnitř Unie...“) a b) úplatný charakter poskytované služby (dle čl. 57 SFEU se za služby pokládají „výkony poskytované zpravidla za úplatu, pokud nejsou upraveny ustanoveními o volném pohybu zboží, kapitálu a osob“). Byť se jedná o vztah mezi příjemcem a poskytovatelem služby v rámci jednoho členského státu, městský soud se nijak nevypořádal se stěžovatelovou argumentací, že mu bylo bráněno ve volném přijímání služeb od poskytovatelů z jiných členských států (bod 4). Z rozsudku ESD ve věci *Greenwich Film Production proti Société des Auteurs, Compositeurs et Éditeurs (SACEM) a Société des Éditions Labrador* (sp. zn. 22/79) přitom vyplývá, že kolektivní správa autorských práv naplňuje znaky služby (jeho bod 11); zároveň se – jak vyplývá z rozsudku ve věci *7/82 Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten (GVL) proti Komisi* – nejedná o službu obecného hospodářského zájmu ve smyslu nynějšího čl. 106 odst. 2 SFEU. Městský soud se ovšem vůbec nevypořádal s tím, zda lze z judikatury ESD učinit jednoznačný závěr

o tom, že vztah kolektivního správce práv a uživatele předmětu ochrany, resp. povinné osoby nelze chápat jako vztah poskytovatele a příjemce služby, přičemž výklad unijního práva nelze bez dalšího rozhodně považovat za prima facie zjevný a jasný. Je též otázkou, zda v případě, že lze daný vztah chápat jako vztah příjemce a poskytovatele služby, nejde omezení volného pohybu služeb národní úpravou za hranici toho, co je nezbytné pro ochranu duševního vlastnictví, resp. pro ochranu majetkových práv autorských a majetkových práv souvisejících s právem autorským ve smyslu ust. § 95 odst. 1 autorského zákona [k volnému pohybu služeb srov. z nedávné doby rozsudky ESD C-403/08 (*Football Association Premier League Ltd and Others v. QC Leisure and Others*) a C-429/08 (*Karen Murphy v. Media Protection Services Ltd*) ze dne 4. 11. 2011].

IV. B) Směrnice o službách

22. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti dále dovozoval, že česká právní úprava odporuje čl. 14 odrážka 1 a čl. 16 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/123/ES ze dne 12. 12. 2006 o službách na vnitřním trhu (bod 4). Ani na tyto výtky stěžovatele městský soud nijak nereagoval a nesjednával si o výkladu příslušných ustanovení práva EU jasno. Klíčovou otázkou přitom bylo to, zda kolektivní správa autorských práv spadá do oblasti působnosti směrnice. Tato směrnice vymezuje v preambuli v bodech 8-35, které činnosti (oblasti) mají, resp. nemají být zahrnuty do oblasti její působnosti. Bod 8 preambule zároveň stanoví, že ustanovení směrnice týkající se volného pohybu služeb a svobody usazování se použijí pouze tehdy, pokud jsou určité činnosti otevřeny hospodářské soutěži – neměla by se tak dotknout služeb obecného hospodářského zájmu. V uvedených ustanoveních preambule není kolektivní správa autorských práv výslovně zmíněna. Pakliže by kolektivní správa autorských práv do oblasti působnosti směrnice spadala, nelze vyloučit, že ust. § 97 odst. 2 autorského zákona v rozhodné době bylo v rozporu s čl. 16 odst. 1 písm. a) směrnice, podle něž členské státy nesmějí podmiňovat přístup k činnosti poskytování služeb nebo její výkon na svém území žádnými požadavky, které (...) jsou přímo nebo nepřímo diskriminační na základě státní příslušnosti nebo v případě právnických osob na základě členského státu, v němž jsou usazeny [dle ust. § 97 odst. 2 autorského zákona ve znění účinném do 18. 5. 2008 mohla být kolektivním správcem pouze právnická osoba se sídlem v České republice, ve které se přímo nebo prostřednictvím třetí osoby sdružují nebo účastní nositelé práv, které při kolektivní správě zastupuje]. Relevantní by mohly být rovněž čl. 16 odst. 2 písm. a) a b) směrnice [podle nichž členské státy nesmějí omezovat volný pohyb služeb v případě poskytovatele usazeného v jiném členském státě stanovením kteréhokoliv z těchto požadavků: a) povinnost poskytovatele být na jejich území usazen; b) povinnost poskytovatele získat od jejich příslušných orgánů povolení, včetně zápisu do rejstříku nebo registrace u profesního subjektu nebo sdružení na jejich území, s výjimkou případů stanovených v této směrnici nebo v jiných nástrojích práva Společenství] a čl. 14 odst. 1 směrnice [podle něhož členské státy nesmějí přístup k činnosti poskytování služeb nebo její výkon na svém území podmiňovat mj. splněním požadavků, které lze považovat za diskriminační (odst. 1), neboť jsou založeny přímo nebo nepřímo na státní příslušnosti nebo v případě společností na umístění jejich sídla, včetně zejména: a) požadavků na státní příslušnost poskytovatele, jeho zaměstnanců, osob s podílem na kapitálu nebo členů řídicích nebo dozorčích orgánů poskytovatele; b) požadavku, aby poskytovatel, jeho zaměstnanci, osoby s podílem na kapitálu nebo členové řídicích nebo dozorčích orgánů poskytovatele měli bydliště na jejich území]. Ani v tomto případě městský soud nijak nezdůvodnil, že by se předmětná směrnice

nemohla týkat kolektivní správy autorských práv a že tak není třeba vyhovět stěžovateli požadavku na položení předběžné otázky.

IV. C) Soutěžní právo

23. Ústavní soud upozorňuje též na to, že v projednávané věci mohou být dotčena také ustanovení Smlouvy týkajícími se soutěžního práva (zejm. čl. 101 a 102 SFEU), jestliže činnost (jednání) kolektivního správce má dopad na obchod mezi členskými státy a hospodářskou soutěž na vnitřním trhu. Jak ESD uvedl v rozsudku ve věci 385/97 *Tournier*, „společnosti spravující autorská práva sledují legitimní cíl, když usilují o zajištění práv a zájmů svých členů vůči uživatelům reprodukované hudby. Smlouvy uzavírané s uživateli za tímto účelem nemohou být považovány za smlouvy omezující hospodářskou soutěž ve smyslu článku 85 [nyní čl. 101 SFEU], pokud sporná praktika nepřekračuje hranice toho, co je nezbytné pro dosažení tohoto cíle...“ (bod 31). ESD se v tomto rozsudku dotkl také problematiky dominantního postavení správce autorských práv a možnosti jeho zneužití ve smyslu čl. 86 Smlouvy (nyní čl. 102 SFEU). V dané věci bylo možné eventuálně uvažovat o aplikaci čl. 102 SFEU, neboť vedlejší účastník je kolektivním správcem autorských práv autorů zaznamenaných výkonů na území ČR, a tak má v rámci ČR dominantní postavení. ESD pak také ve svém rozhodnutí ze dne 4. 11. 2011 C-403/08 (*Football Association Premier League Ltd and Others v. QC Leisure and Others*) a C-429/08 (*Karen Murphy v. Media Protection Services Ltd*) uvedl, že dohody, které znovuobnovují rozdělení mezi národními trhy, jsou způsobilé zmařit účel smlouvy, jímž je dosažení integrace trhů skrze ustavení jednotného trhu.

24. Na všechny aspekty projednávané věci uvedené výše sub IV. A), B), C) Ústavní soud toliko upozorňuje, neboť k jejich interpretaci není povolán. Byť jsou Ústavnímu soudu dotčená ustanovení unijního práva známa, není ovšem příslušný k tomu, aby je vykládal (bod 17), neboť k jejich interpretaci je oprávněn toliko ESD, který zajišťuje jednotný výklad a aplikaci práva EU. Postupem městského soudu v projednávané věci byl ovšem ESD svévolně ponechán stranou.

V.

Závěrem

25. Vedlejší účastník ve vyjádření k ústavní stížnosti namítal, že ust. § 97 odst. 2 autorského zákona bylo již zrušeno, a to k 18. 5. 2008 novelou autorského zákona č. 168/2008 Sb., kdy byla část textu ve znění „*se sídlem v České republice*“ vypuštěna. K tomu Ústavní soud uvádí následující: přestože bylo v době, kdy měl stěžovatel neoprávněně užívat autorská díla, dané ustanovení zrušeno, do 18. 5. 2008 bylo dané ustanovení účinné, a ani po vypuštění požadavku sídla se nelze domnívat, že by právní úprava nemohla být v rozporu s unijním právem [viz ust. § 97 odst. 1 ve spojení s ust. § 98 odst. 6 písm. c) autorského zákona, podle nichž je kolektivním správcem „*ten, kdo získal oprávnění k výkonu kolektivní správy*“, přičemž Ministerstvo kultury ČR „*udělí oprávnění žadateli, jestliže pro výkon téhož práva ve vztahu k těmtož předmětu ochrany, a pokud jde o díla, pro výkon téhož práva k těmtož druhu díla, nemá oprávnění již jiná osoba*“]. I v komentáři k autorskému zákonu je uvedeno, že „*není zcela vyloučeno, že stanovení zákonného monopolu na trhu kolektivní správy by mohlo být orgány ES shledáno v rozporu s principy evropského komunitárního práva*“ (Telec, I., Tůma, P.: *Autorský zákon – komentář*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 781). Stanovení zákonného monopolu není navíc v právních řádech ostatních států běžné a na možnost nesouladu s principy práva EU byla Česká republika již ze strany Komise upozorněna (ibid.,

s. 781). Nelze tudíž přijmout argumentaci, že by toliko z vypuštění podmínky sídla nutně vyplývalo odstranění všech možných rozporů české právní úpravy s právem EU. Ačkoliv vedlejší účastník uváděl některé argumenty ve prospěch konformity zákonného monopolu s unijním právem [např. že zákonný monopol je možno odůvodnit tím, že kolektivní správa je projevem naléhavého obecného zájmu, představuje podmínku povolovacího režimu a kritérium podmínek pro udělení povolení – viz bod 6], jde o argumenty, které nepřísluší řešit Ústavnímu soudu (viz bod 17 a 24). Nelze přitom také souhlasit s názorem vedlejšího účastníka, že v projednávané věci není nutný žádný výklad práva EU, neboť vyřešení dané otázky je třeba považovat za rozhodné pro posouzení důvodnosti nároku vedlejšího účastníka.

26. Shrnuto: nelze jednoznačně vyloučit, že kolektivní správa autorských práv nemůže být považována za službu ve smyslu čl. 56 a násl. SFEU (bod 21) a že činnost kolektivního správce práv nemůže mít dopad na hospodářskou soutěž v rámci Unie ve smyslu čl. 101 a násl. SFEU (bod 23). Ani z relevantních ustanovení směrnice 2006/123/ES přímo nevyplývá, že by nedopadala *ratione materiae* na oblast kolektivní správy autorských práv (bod 22). Jelikož nebylo možno vyloučit aplikaci unijního práva na daný případ a výklad norem práva EU není jednoznačný a nebyl ESD dosud řešen, nezbyvá Ústavnímu soudu než konstatovat, že městský soud pochybil, pokud se unijní dimenzí projednávaného případu nezabýval, ač je zjevné, že s ohledem na judikaturu ESD a literaturu lze dovozovat, že předběžná otázka měla být položena. Protože má stěžovatel právo na vyčerpání všech prostředků, které právní řád k ochraně jeho práva předvídá, dopustil se městský soud jako soud poslední instance (bod 19) porušení jeho práva na zákonného soudce, které mu garantuje čl. 38 odst. 1 Listiny, když se svévolně (tj. v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny) neobrátil na ESD s předběžnou otázkou. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle ust. § 82 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodnutí městského soudu zrušil. Ústavní soud uvedené porušení ústavně zaručených práv považuje za natolik významné vybočení z pravidel ústavnosti, dotýkající se možného systémového problému národního práva, že ačkoliv šlo ve svém základu o bagatelní spor, vyhověl návrhu stěžovatele a přistoupil ke kasaci napadeného rozhodnutí.

P o u č e n í : *Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).*

V Brně dne 29. listopadu 2011

Dagmar Lastovecká
předsedkyně senátu

Odlišné stanovisko ve věci sp. zn. II. ÚS 1658/11

Souhlasím s výrokem nálezu v tom smyslu, že postupem a rozhodnutím Městského soudu v Praze došlo k zásahu do ústavně zaručeného práva stěžovatele, proto musí být napadené rozhodnutí dle ust. § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu zrušeno.

Odlišné stanovisko je uplatněno k části odůvodnění, zejména k bodu 26 nálezu (promítajícímu se i do výroku I.). Za situace kdy se městský soud jako soud poslední

instance nevypořádal s tím, zda by měl vznést předběžnou otázku k ESD, nelze ještě učinit závěr o porušení čl. 38 odst. 1 Listiny. Důsledkem pochybení městského soudu, který se unijní dimenzí projednávaného případu nezabýval, přičemž byl dokonce k tomuto postupu stěžovatelem v průběhu řízení vyzván, došlo dle mého názoru k porušení pravidel spravedlivého procesu, a tím k zásahu do práva garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

Dagmar Lastovecká